

احیاگران دینی و توصیفی ناهمگون

انتشارات ایران

مجموعه در بوته نقد - کتاب سوم

● نویسنده: مسعود رضایی شریف آبادی

www.ketab.ir

شماره کتابشناسی: ۹۳۶۲۹۰۶

شایک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۵۶۷-۵-۴

● کد پستی ۱۴۷۳۸۳۶۱۸ ● تلفن: ۴۴۶۱۷۶۱۵

• همه حقوق برای نشر دفتر مطالعات و تدوین تاریخ ایران محفوظ است.

۹	دیباچه
۱۳	زندگی‌نامه نویسنده اثر

بخش اول | بررسی کتاب ۱۵

۱۷	• پیشگفتار
۱۹	• آغاز بحث

۲۱	اول بازگشت دین به عرصه جامعه و سیاست
۵۵	دوم فعالیت‌های حوزه، از اواخر دهه سی تا انقلاب اسلامی سال ۵۷
۷۵	سوم جریان‌های مذهبی - سیاسی فعال دهه چهل تا اوائل پنجاه
۸۹	چهارم اسلام انقلابی در دو سازمان و جریان - وازی سیاسی مجاهدین و شریعتی
۱۱۹	پنجم فعالان مذهبی - سیاسی در آستانه انقلاب اسلامی
۱۴۳	ششم جریان‌های تجدید نظر طلب در عقاید شیعه
۱۵۹	پیوست‌ها

۱۶۱	• امام خمینی و سازمان مجاهدین در نجف
۱۷۱	• مواضع گروه‌ها در زندان شاه (سال‌های ۱۳۴۹-۱۳۵۷)
۱۷۲	• تاریخچه زندان از نظر روابط مسلمانان و مارکسیست‌ها و مسلمانان بایکدیگر
۱۷۴	• جریان فکری و علمی اسلامی در زندان پس از ۱۳۵۴
۱۷۶	• جریان‌ات سالهای ۵۰ تا ۵۴ در داخل و خارج زندان
۱۷۹	• نامه مجتبی طالبانی به پدرش (اسفند سال ۱۳۵۴)
۱۸۲	• برنامه عمل

بخش دوم | نقد و نظر ۱۸۵

۱۸۷	• نقد و نظر دفتر مطالعات و تدوین تاریخ ایران
۲۲۵	فهرست اعلام

ایران پس از پیروزی نهضت مشروطه با فراز و نشیب‌های بسیاری مواجه و دستخوش تحولات سیاسی و فرهنگی عدیده‌ای شد. در پی غلبه مشروطه‌خواهان دوره‌ای پُر تلاطم و بی‌ثباتی در حیات سیاسی کشور رقم خورد. هرچند با کودتای محمدعلی شاه حاکمیت استبداد صغیر این فضا فروکش کرد، اما در پی فتح تهران ابتدا توسط مدعیان جدید مشروطه‌خواهی و سپس نیروهای اصیل اوج دیگری گرفت و متأسفانه در نهایت کودتای سیاه ۱۲۹۹ ه. ش. (با طراحی لندن و اجرای رضاخان و سیدضیا) زمینه‌های استقرار دیکتاتوری را در جامعه - که بحق آن را استبداد کبیر خوانده‌اند- فراهم آورد. حاصل این اقدام مداخله‌جویانه ایستایی و سکون مطلق تلاش‌های مدنی و فعالیت‌های سیاسی بود. از این زمان تا شهریور ۲۰، در حوزه فرهنگ نیز تهاجمی همه جانبه به مبانی اعتقادی و باورهای اصیل جامعه صورت گرفت. امید طراحان این هجمه گسترده شکستن روحیه مقاومت ملت ایران و حاکمیت سلطه لندن بر همه شئون جامعه بود. در پی اشغال ایران توسط متفقین در جریان جنگ بین‌الملل دوم و جابجایی پهلوی دوم با رضاخان توسط لندن فضای تنفسی سیاسی هرچند گذرای برای ملت ایران فراهم شد و

حضور چالش برانگیز رقبای پر قدرتی چون آمریکا، فرصتی برای فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی رقم زد. در این حال اگر چه متن و بطن جامعه ایرانی، پیوندهای عمیق خود را با فرهنگ و اندیشه‌های اسلامی همچنان حفظ کرد، اما جریان‌ها و تشکلهایی با مرام‌های مختلف از مارکسیستی لیبرالیستی نیز عمدتاً با برخورداری از حمایت‌های آشکار و پنهان بیگانگان اشغال کننده ایران، فضای جامعه را تحت تأثیر خود قرار دادند.

دهه ۲۰ که بستر آگاهی جامعه را از چگونگی چپاول منابع نفت ایران توسط انگلیس فراهم آورد نهضت ملی شدن صنعت نفت را بنیان گذاشت. اما بار دیگر با اتحاد سلطه‌گر نوظهور یعنی آمریکا و قدرت رو به افول انگلیس کودتایی رقم خورد که روند استقلال‌خواهی ایرانیان را با مانع جدی‌تری مواجه ساخت. استبداد پهلوی دوم با تشکیل پلیس مخفی قدرتمندی به نام «ساواک» توسط آمریکا ابعاد جدیدی یافت.

شرایط متغیر سیاسی در طول سال‌های ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۷ اگرچه بر نحوه و شدت فعالیت گروه‌ها و تشکلهای مختلف فرهنگی و سیاسی بی تأثیر نبود، اما اعتراض علیه سلطه بیگانه و استبداد دست نشانده، بافت و خیز تا زمان فروپاشی و سرنگونی حکومت کودتا ادامه یافت. خداداد عظیم انقلاب اسلامی، بسیاری از اندیشمندان و صاحب نظران سیاسی بر آن شدند تا به تحلیل علل و عوامل آن بپردازند و به ویژه بر این نکته متمرکز شوند که چرا انقلابی با ماهیت اسلامی در این سرزمین - که نزدیک به شش دهه تحت سیطره یک رژیم وابسته به انگلیس و سپس آمریکا قرار داشت و از تمام ابزارها برای اسلام‌زدایی در آن بهره گرفته شده بود - به وقوع پیوست؟

رسول جعفریان مؤلف کتاب «جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی سیاسی ایران» (۱۳۲۰-۱۳۵۷) با پرداختن به فعالیت‌ها و تلاش‌های تشکلهایی با رویکرد دینی و براساس اصول و مفاهیم اسلامی و شیعی در طول این سال‌ها، درصدد برآمده تا به تبیین برخی علل و عوامل پیردازد و پاسخ‌گوی این سؤال باشد که چرا و چگونه خیزش سراسری ملت ایران همه مدعیان رهبری جامعه را کنار زد و برای

دستیابی به استقلال واقعی، با رهبری روحانیت مبارز و در رأس آن امام خمینی پیوند ناگسستنی برقرار ساخت که حاصل آن برپایی یک نظام اسلامی در ایران بود. وی البته در مقدمه، علل دیگری را نیز برای تألیف این کتاب برمی شمرد:

«شناخت چرایی افتادن رهبری نهضت به دست روحانیت، تنها یک بخش از علت تألیف این اثر را تشکیل می دهد. انگیزه دیگر ما آن است که بدانیم سازمان ها و جریان های مذهبی که پس از حذف استبداد رضاخانی و خاتمه هجوم وحشیانه آن دولت برضد مظاهر دینی پدید آمدند و در حوزه های علمیه، دانشگاه ها، بازار، دبیرستان ها، مساجد، حسینیه ها و دیگر محافل مذهبی حرکتشان را نفوذ و توسعه دادند، درباره دین و سیاست چگونه می اندیشیدند؟» (ص ۱۶ از کتاب)

دفتر مطالعات و تدوین تاریخ ایران ضمن ارائه گزیده ای از این کتاب و تقدیر از زحمات نویسنده، معتقد است که سعی بلیغی در این مسیر داشته است، به نقد و بررسی محتوای کتاب خاص نیز پرداخته است که در ادامه تقدیم حضور خوانندگان گرامی می شود. امیدواریم این مجموعه بتواند در شناخت هرچه بهتر تاریخ کشورمان مفید و مؤثر واقع گردد. هر چند باید اذعان داشت تا دست یابی به یک تبیین دقیق از تاریخ این ایام راه درازی در پیش روی داریم و ضرورت برطرف کردن ضعف ها و تقویت قوت های این اثر بر هر محققى بعد از مطالعه آن روشن خواهد بود.

یادآوری می شود که کتاب «جریان ها و سازمان های مذهبی سیاسی ایران» (۱۳۲۰-۱۳۵۷) توسط انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی (به طور مشترک) در شمارگان سه هزار نسخه در پاییز ۱۳۸۳ برای پنجمین بار به زیر چاپ رفته و به بازار کتاب عرضه شده است.

● مدیر دفتر مطالعات و تدوین تاریخ ایران

● عباس سلیمی نمین